

MESTO I ULOGA PVO TRUPA U TEORIJI I PRAKSI SAVREMENE PVO

S obzirom na razvoj i borbene mogućnosti sredstava za dejstvo iz vazduha i kosmosa, protivvazдушna odbrana (PVO) postaje sve značajniji faktor u fizionomiji savremenog rata. Pored razvijene PVO teritorije, u poslednje vreme sve značajniju ulogu dobija i protivvazдушna odbrana trupa. Razvoj fizionomije borbenih dejstava jedinica oružanih snaga (OS) i zadaci koje će jedinice trupne PVO imati u tim dejstvima, nameću potrebu da se detaljnije sagledaju karakteristike razvoja strukture i fizionomije¹ PVO uopšte i, posebno, PVO trupa u periodu posle drugog svetskog rata.

Pokušaju li se te karakteristike sagledati kroz razvoj teorije i prakse u posleratnom periodu, može se uočiti da se taj period (uprošćeno) može podeliti na dve karakteristične etape: prvu, u kojoj je težište na iznalaženju i usavršavanju sredstava i organizacije za otkrivanje i borbu sa ciljevima u vazduhu na srednjim i velikim visinama i, drugu, koja se karakteriše razvojem i usavršavanjem sredstava i organizacije za osmatranje i dejstvo po ciljevima na vrlo velikim i na malim visinama.

Obe ove etape uslovljene su poznatim razvojem i načinom dejstva sredstava za napad iz vazduha i kosmosa.

U prvoj etapi, kada opasnost iz vazduha, pre svega, predstavlja bombarderska avijacija (BA), naoružana nuklearnim ubojnim sredstvima, težište je na razvoju i usavršavanju jedinica i organizacije teritorijalne PVO. Ovo je etapa u kojoj se trupna PVO objektivno nalazi u »drugom planu«, a njena teorija i praksa ostaju, uglavnom u

¹ Pod pojmom — »struktura« podrazumeva se celina organizacijsko-formacijske problematike PVO, kao i unutrašnja podela PVO na komponente i elemente, a pod pojmom »fizionomija« sveukupnost organizovanja i izvođenja PVO.

granicama iskustava iz drugog svetskog rata. I tada se počinju pojavljivati ozbiljne »sumnje« u neki veći značaj i mogućnost klasičnog organizovanja ove PVO u fizionomiji budućeg rata.

U drugoj etapi značaj PVO teritorije se ne smanjuje, nego, naprotiv, u prvi plan izbija potreba organizovanja odbrane od dejstava sa vrlo velikih visina (raketa i kosmičkih letelica), ali sve veći značaj dobija i — PVO trupa. Uzrok ovome je sve brojnije angažovanje avijacije i helikoptera (na primer, u lokalnim ratovima) u podršci KoV i RM u zoni bojišta i vojišta i sve češći let i dejstvo avijacije sa malih visina.

Ovo »aktueliziranje« značaja i uloge PVO trupa, u celini, i posebno jedinica trupne PVO otkriva, međutim, mnoge nedostatke i praznine u opštoj teoriji PVO, a posebno u teoriji o PVO trupa. Izvesno zaostajanje teorije i prakse PVO trupa, u prvoj etapi posleratnog razvoja PVO, uslovalo je da pojedina opšta pravila i udžbenici koji definišu strukturu i fizionomiju savremene PVO zaostaju za njenim organizacijskim razvojem u praksi. Tako, na primer, i naša opšta pravila i udžbenici nedovoljno odražavaju ili ne definišu mnoge bitne i specifične elemente u dostignutom razvoju PVO, u celini, i razvoju PVO trupa, posebno.² Uzrok ovome je i u shvatanju da PVO trupa predstavlja »interni« problem pojedinog vida OS i da nema potrebe za njihovim posebnim izdvajanjem i izučavanjem izvan sklopa opšte celine ostalih mera borbenog obezbeđenja. Međutim, sve veći značaj i specifična uloga i struktura PVO trupa u savremenom ratu, a posebno u koncepciji opštenarodne odbrane (ONO), kao i dostignut stepen razvoja ove PVO u svetu i u nas, nameću potrebu da se razradi teorije PVO trupa posveti znatno veća pažnja, i da se njena struktura i fizionomija precizno i jasno definišu i regulišu zvaničnim pravilima i udžbenicima. A to dalje znači da se jasnije opredele njena uloga i mesto u celini PVO i preciziraju i razjasne osnovni odnosi trupne i teritorijalne PVO u nizu borbenih situacija, koje će nametati savremeni rat, a posebno ONO.

Ali, da bi se moglo doći do nekih najosnovnijih zaključaka o mestu i ulozi PVO trupa u našim uslovima i da bi se mogla sagledati potreba daljnjeg usavršavanja teorije PVO, smatram da je prethodno nužno sagledati: a) kakve je karakteristike (podele i odnose) imala struktura »klasične« PVO u proteklim ratovima; b) koje su specifičnosti uslovile zaostajanje teorije PVO trupa posle drugog svetskog rata i koje su izmene nastale u strukturi savremene PVO; c) na kom se stepenu nalazi razvoj PVO trupa u stranim armijama.

² »Ratna služba JNA«, str. 103—108.

Na strukturu PVO najviše imaju uticaju tri faktora: prvo, doktrina odbrane zemlje i upotrebe OS; drugo, tehnički razvoj i način upotrebe sredstava za dejstvo iz vazduha (kosmosa); treće, karakteristike objekta (jedinice) čija se PVO organizuje. Ovi faktori su (naravno, pored niza drugih, kao što su: ekonomske mogućnosti zemlje, karakteristike ratišta, verovatan protivnik itd.) opredelili razvoj i strukturu »klasične« PVO i u proteklim ratovima, a čije bi osnovne karakteristike bile:

— iako se prve mere za odbranu i zaštitu od dejstava iz vazduha organizuju u *jedinicama KoV*,³ PVO se kao samostalna mera borbenog obezbeđenja, već tokom prvog svetskog rata, organizuje i u: *jedinicama RM* i *jedinicama RV*⁴ i za odbranu objekata na teritoriji;⁵

— ovakva struktura PVO zadržala se i tokom drugog svetskog rata, samo što PVO objekata na teritoriji sada dobija sve veći značaj, a u teoriji se PVO obično grupiše i deli na dve osnovne komponente: *PVO teritorije* i *PVO trupa* (jedinica KoV, RM, RV);

— u okviru svake od ovih komponenata (i organizacija) razvijaju se samostalni *elementi* PVO: *vazdušno osmatranje i javljanje* (VOJ), *borba sa ciljevima u vazduhu*, koju vode jedinice PVO, *naoružane odgovarajućim borbenim sredstvima PVO*; i *priprema mera protivvazdušne zaštite* (PVZ);

— sličnost pojedinih borbenih sredstava, u sastavu jedinica za PVO trupa ili objekata na teritoriji, kao i sličnost organizacije jedinica PVO (sem u RM), omogućuje »prelivanje« ovih jedinica iz jedne u drugu komponentu PVO, a što se vrlo često praktikuje i u prvom i u drugom svetskom ratu.⁶

³ Avgusta 1911. u ruskoj carskoj vojsci izdata je naredba o borbi jedinica KoV sa avionima i balonima, a iste godine, u ratu sa Turcima, Italijani su izvršili prvo bombardovanje KoV iz vazduha.

⁴ Potreba za PVO jedinica RV (na aerodromima) javlja se još na početku prvog, ali poseban značaj dobija tokom II sv. rata.

⁵ Kao povod za početak posebnog organizovanja PVO objekata u pozadini smatra se napad francuskih aviona na nemački grad Frajburg, zimi 1914. godine.

⁶ Lovačka avijacija se, na primer, tokom I sv. rata vrlo često nalazila pod komandom (i u sastavu) jedinica KoV da bi, prema potrebi, bila data u sastav teritorijalne PVO itd. Slična je bila i upotreba jedinica PAA. Nemci su u II sv. ratu (na istočnom frontu) cele korpuse PAA prebacivali iz sastava teritorijalne PVO za PVO jedinica KoV.

Pored ovako formirane strukture PVO sa čisto defanzivnom namenom, tokom prvog svetskog rata se pojavljuje, a tokom drugog maksimalno razvija, i jedna nova komponenta u okviru borbe za vazdušni prostor, odnosno za prevlast u vazduhu — *komponenta ofanzivnih dejstava za račun PVO*. Iako ova dejstva (napade na aerodrome, avio-industriju itd.) izvršava avijacija koja se nalazi izvan strukture i ne spada u sredstva PVO, uticaj ovih dejstava na PVO je vrlo velik. Međutim, okolnost da se u nekim zemljama (na primer, u Nemačkoj) jedinice PVO teritorije nalaze u organizacijskom sastavu RV, navodi pojedine teoretičare da počinju zadatke PVO poistovećivati sa zadacima RV i teritorijalnu PVO deliti na — ofanzivnu i defanzivnu, što u teoriji PVO unosi ne male zabune koje, na žalost, tu i tamo traju i do naših dana.

RAZVOJ PVO POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA

Ako se sagleda struktura savremene PVO u bilo kojoj armiji videće se da su se i danas zadržale sve bitne karakteristike »klasične« strukture PVO. Jer i faktori koji određuju tu strukturu ostali su u osnovi isti. Ali, izmenile su se pojedine karakteristike tih faktora. Tako: pojava nuklearnog i raketnog oružja opredelila je fizionomiju i način upotrebe OS; sve češća pojava lokalnih ratova, uz upotrebu samo »klasičnih« borbenih sredstava i metoda borbenih dejstava, nameće nove karakteristike upotrebe OS; brz razvoj avijacije i pojava novih napadnih sredstava menjaju karakteristike dotadašnjih dejstava iz vazduha; tehničko usavršavanje borbenih sredstava jedinica KoV čini ove jedinice znatno pokretljivijim i njihova dejstva dinamičnijim, a zasićenost tehnikom čini ih osetljivijim na dejstvo iz vazduha itd.

Sve ove okolnosti su uslovile da je u strukturi savremene PVO ipak došlo do izvesnih izmena. I to vrlo značajnih.⁷ Međutim, te izmene ne menjaju opštu podelu »klasične« strukture PVO, jer se od-

⁷ Pored promene značaja pojedinih borbenih sredstava PVO i pojave novih, došlo je do znatnog proširivanja zadataka i organizacije svake komponente PVO. Tako, umesto manje-više jedinstvene organizacije *odbrane teritorije* od dejstava avijacije u proteklim ratovima, danas savremena PVO teritorija treba da je — protivraketa i protivkosmička. Isto tako, u ONO pojavljuju se i novi zadaci i nove kategorije klasične PVO (*neposredna PVO* koju organizuju društveno-političke i radne organizacije i štabovi TO; problem odbrane objekta na oslobođenoj teritoriji u pozadini neprijatelja itd.). I kod *PVO trupa*, pored potrebe da bude protivraketa i protivkosmička, pojavljuje se i nova »kategorija« PVO — odbrana i zaštita jedinica TO u svojoj i neprijateljskoj pozadini itd.

Ali, što je najvažnije, došlo je do znatno većeg osamostaljivanja i autonomije strukture i borbenih sredstava u svakoj komponenti.

vijaju unutar svake komponente, ali znatno utiču na drugačije odnose među njima. Iako bi razmatranje celine ovih izmena bilo vrlo interesantno, ovde će se zbog ograničenog prostora ukazati samo na one okolnosti koje su uticale na zaostajanje razvoja odgovarajuće teorije PVO trupa, i koje treba imati u vidu pri daljnjem razvoju teorije i prakse PVO.

Brz razvoj i porast značaja teritorijalne PVO, posle drugog svet-skog rata, bili su, kao što je poznato, uslovljeni razvojem i načinom dejstava savremenih sredstava za dejstvo iz vazduha i kosmosa. Naime, potreba za efikasnom borbom protiv ciljeva na velikim visinama i daljinama uslovila je da jedinice teritorijalne PVO raspolazu sredstvima koja im omogućuju tu borbu. Zato u sastav teritorijalne PVO ulaze nova i usavršena borbena sredstva PVO (protivavionske rakete srednjeg i velikog dometa, supersonična lovačka avijacija, radari velike mogućnosti osmatranja itd.). U trupnoj PVO, međutim, ostaju uglavnom »klasična« sredstva PVO: protivavionski mitraljezi (PAM), protivavionska artiljerija (PAA) i, uglavnom, sredstva za vizuelno osmatranje. Na ovaj način dolazi do izvesnog »raslojavanja« u strukturi i borbenim mogućnostima komponenata PVO, a koje, sticajem okolnosti, ide na »štetu« razvoja neposredne PVO trupa. Zbog ove i drugih okolnosti, trupna PVO dugo tavori u senci razvoja i mogućnosti teritorijalne PVO, iako je odbrana trupa postajala sve važnija, a zadaci trupne PVO sve složeniji. Sporo razvijanje trupne PVO bilo je, kao što je poznato, uslovljeno odgovarajućim objektivnim razlozima (ograničene mogućnosti klasične PAA, nedovoljne mogućnosti većine radara da osmatraju ciljeve na malim visinama, ograničene mogućnosti srednjih protivavionskih raketa da »prate« trupe u toku dejstava i lovačke avijacije da dejstvuje na malim visinama itd.), ali je bilo i dosta subjektivnih uzroka. Naime, uporedo sa razvojem i sve većim značajem teritorijalne PVO, počinju se pojavljivati »teorije« o izlišnosti klasične organizacije PVO trupa, o potrebi da se PVO trupa isključivo osloni na odbranu sa protivavionskim raketama (PAR) i na sistem osmatranja teritorijalne PVO itd. Ove teorije su najčešće zasnivane na isključivom upoređivanju mogućnosti borbenih sredstava jedne i druge komponente, a ta upoređivanja (bez uzimanja u obzir i ostala dva elementa PVO i karakteristika dejstva avijacije u zoni bojišta i vojišta) redovno su išla na štetu trupne PVO i posebno na štetu PAA.⁸

⁸ Ove teorije su naročito razvijene u nekim armijama zapadnih zemalja (iako nisu mimoišle i neke druge). Poznato je, na primer, da je iz korpusa i divizija KoV SAD bila izbačena PAA i da je trupna PVO bila svedena na odbranu sa PAM i primenu mera PVZ.

Ovakav prilaz trupnoj PVO imao je za posledicu ne samo zapostavljanje uloge PAA u sistemu PVO jedinica OS već je uticao i na zamagljivanje značaja i uloge ostala dva bitna i nedeljiva elementa PVO trupa: VOJ i PVZ.

Međutim, dok su velike i srednje zemlje dosta brzo uočile ovaj problem zaostajanja teorije i prakse (neposredne) PVO trupa, male zemlje su bile u mnogo težem položaju. Nemajući mogućnosti da materijalno realizuju izrazito osamostaljavanje teritorijalne PVO (prema novim potrebama i koncepcijama), one nisu u praksi mogle proveriti i sagledati sve manjkavosti važeće (posleratne) teorije o PVO, tj. onog dela teorije koji je tada opredeljavao ulogu i mesto PVO trupa i njen odnos prema teritorijalnoj PVO i td.

Zbog toga danas, kad PVO trupa svakodnevno dobija sve veći značaj, treba ispraviti ove propuste i manjkavosti i teorijski razraditi ulogu i mesto svake komponente u koncepciji ONO, uopšte, i njihove međusobne odnose i zavisnosti, posebno. I pri tome polaziti od činjenice da je svaka od ovih organizacija, u principu, samostalna i autonomna, i da, iako su *po cilju* organizovanja i postojanja deo jedinstvene strukture u odbrani zemlje i OS, svaka od njih mora biti osposobljena da autonomno i u celini izvršava svoj namenski zadatak (VOJ, borbu i PVZ).⁹

NEKE KARAKTERISTIKE ORGANIZACIJE PVO TRUPA U STRANIM ARMIJAMA

Polazeći od sve većeg značaja PVO trupa, danas se u svim stranim armijama, uporedo sa jačanjem i usavršavanjem sredstava i organizacije teritorijalne PVO, ubrzano usavršava i razvija i PVO trupa.

Naime, s obzirom da PVO teritorije, i pored svih kvaliteta borbenih sredstava i organizacije, ne obezbeđuje potrebnu *neposrednu*

⁹ Ova činjenica ne isključuje mogućnost i potrebu da se ove organizacije (ili pojedine jedinice iz njihovog sastava) nađu na izvršavanju istih ili sličnih zadataka. Naprotiv, to će biti vrlo čest slučaj u okviru organizacije PVO, po koncepcijama ONO. U takvim slučajevima međusobni zadaci i obaveze moraće se pravovremeno i detaljno regulisati *planom sadejstva*. A to znači da i u teoriji treba pravovremeno razjasniti sva pitanja iz ovog područja.

odbranu jedinica OS¹⁰ na bojištu i vojištu, a naročito u dinamici taktičko-operativnih dejstava, to je opšta tendencija da se sistem PVO pojedinih jedinica OS što više osamostali za organizovanje i izvođenje PVO trupa. Težište tog osamostaljivanja je na razvoju sredstava i organizacije za osmatranje i borbu sa avijacijom i helikopterima koji lete i dejstvuju sa malih visina.

Iz ovakvih opštih pogleda na zadatke i ulogu trupne PVO, rezultirala su i konkretna rešenja u izgradnji strukture jedinica i fizionomije PVO trupa, u celini i svakog elementa PVO, pojedinačno.

ORGANIZACIJA VOJ

Polazeći od toga da je neophodno da pojedine jedinice OS imaju mogućnosti da samostalno organizuju VOJ u zoni dejstva ili baziranja, u većini stranih armija realizovane su struktura (organi i sredstva) VOJ. U diviziji (brigadi) i većim jedinicama (u RM u višim plovnim sastavima, u RV na aerodromima) postoje odgovarajuća sredstva i organi za samostalnu organizaciju (neposrednog) VOJ. Ova struktura se, na primer, u jedinicama KoV sastoji iz:

— sredstava za radarsko osmatranje i to prvenstveno radara za osmatranje aviona na malim visinama, a broj ovih sredstava zavisi od veličine jedinice;¹¹

— centralnih organa (centara VOJ), opremljenih elektronskim i drugim uređajima i opremom, za prikupljanje podataka osmatranja, njihovu procenu i najavu vazdušne opasnosti jedinicama;

— sredstava — organa (obično u jedinicama stepena puka i nižim) za slušanje na talasu obaveštavanja pretpostavljene jedinice radi preduzimanja potrebnih mera u slučaju vazdušne opasnosti.¹²

¹⁰ Kao što je već rečeno, organizovanje PVO trupa ne predstavlja jedinstvenu radnju, već se ono sprovodi kroz specifičnu organizaciju PVO: jedinica KoV, jedinica RM, jedinica RV, a u koncepciji ONO i jedinica TO (na sopstvenoj teritoriji i u pozadini neprijatelja). U jednom organičenom napisu nije moguće izneti karakteristike svih ovih organizacija, te će težište biti na iznošenju karakteristika PVO jedinica KoV. Ipak, pošto se u svakoj od ovih organizacija realizuju sva tri elementa PVO (VOJ, borba i PVZ), to tendencije u razvoju PVO jedinica KoV, u principu, važe i za druge organizacije.

¹¹ Na primer, u zoni dejstva divizije angažuju se 2—4 radara za potrebe osmatranja na malim visinama, a u zoni armije može biti angažovano, za potrebe trupne VOJ, i nekoliko desetina radara.

¹² Pored ovih sredstava i organa, namenjenih neposrednim potrebama VOJ jedinica KoV, jedinice PVO imaju svoja posebna sredstva VOJ, potrebna za njihove neposredne potrebe osmatranja i upravljanja vatrom. I pored razvijenog radarskog osmatranja oseća se tendencija dopunjavanja tog osmatranja organima za vizuelno osmatranje niskoletećih aviona i helikoptera.

O ovom elementu trupe PVO, skoro u svim armijama iskristalisan su osnovni principi, a koji se u osnovi svode na sledeće:

— jedinice trupne PVO naoružane su borbenim sredstvima, pogodnim za neposredno praćenje i odbranu trupa u toku borbe (na primer, rodovskih i združenih jedinica KoV) i dejstvo po avionima i helikopterima na malim visinama. Osim toga, mogu biti naoružane i sredstvima za borbu sa ciljevima koji lete na srednjim i velikim visinama (obično za odbranu operativno-strategijskih jedinica KoV). Na osnovu takvog stava, na primer, u taktičkim jedinicama KoV (u odbrani aerodroma RV i na manjim brodovima RM) nalaze se jedinice (sredstva) lake PAA, a postepeno se uvode i ručne i lake PAR,¹³ a u operativno-strategijskim jedinicama KoV i na većim brodovima nalaze se srednja PAA i srednje PAR, ali i odgovarajući broj lake PAA i lakih PAR;¹⁴

— jačina jedinice za PVO treba da bude takva da obezbeđuje neophodnu gustinu vatre, a broj jedinica trupne PVO (na primer u KoV) treba da (kao minimum) omogući odbranu bar najvažnijih elemenata u borbenom poretku i po potrebi najznačajnijih objekata na zemljištu u zoni jedinice;¹⁵

— borbeno sredstvo PVO, kojima su naoružane jedinice KoV, moraju biti sposobna da: a) dejstvuju po ciljevima u vazduhu i danju

¹³ U jedinice KoV SAD, pored ponovnog uvođenja lake PAA, uvode se ručne PAR »red aj« (na pešadijsku četu 2 lansera i 8 raketa) i lake PAR »čeparal« (u svaku diviziju 2 baterije, od po 12 oruđa sa po 4 lansera). Ova tendencija dopune vatre PAA, dejstvom ručnih i lakih PAR, prisutna je i u drugim armijama (bilo na brodovima ili jedinicama KoV, odnosno pri odbrani jedinica RV na aerodromima), ali je razvojni put ovih sredstava još uvek prilično spor, te se smatra da će osnova odbrane od dejstva sa malih visina još dugo biti laka PAA.

¹⁴ Danas se, na primer, u mnogim armijama KoV nalaze jedinice svih vrsta »zemaljskih« sredstava PVO i to, obično: 1—3 puka lake PAA, 1—2 puka srednje PAA, 1—2 puka srednjih ili lakih PAR. Ukoliko armija KoV samostalno organizuje posrednu (zonalnu) odbranu u zoni operacije, može biti ojačana i jedinicama LA, koje zajedno sa jedinicama srednjih PAR armije organizuju odbranu od dejstva sa srednjih i velikih visina nad borbenim poretkom armije. Ovaj princip samostalne organizacije posredne (zonalne) odbrane sredstvima trupne PVO primenjuje se, uglavnom, u armijama KoV velikih zemalja.

¹⁵ Kao najmanja vatrena jedinica PAA, smatra se baterija, sastava 6—12 jednocevnih ili višecevnih topova. Kao najniža jedinica KoV, odbranu čijih elemenata treba posebno organizovati, obično se smatra puk, koji za odbranu najvažnijih elemenata najčešće raspolaže jednom do tri baterije lake PAA ili čete PAM.

Za odbranu jedinica i objekata u zoni divizije KoV smatra se da je potrebno raspolagati pukom lake PAA, a po mogućnosti i divizionom lakih PAR.

i noću, i b) prate jedinicu koju brane jednakim tempom kojim se i ona kreće i po jednakom zemljištu.¹⁶

Mere PVZ. Iako su sredstva za izviđanje iz vazduha znatno usavršena, a ubojna moć avijacije znatno povećana, smatra se da mere PVZ nisu izgubile na značaju ni u savremenom ratu. Naprotiv, njihova stalna i kvalitetna primena u jedinicama svih vidova treba da bude prisutan faktor i najšira baza PVO. Uz najmanja ulaganja (u odnosu na ostale elemente PVO) mere PVZ mogu ipak dati dobre rezultate, samo ih treba prilagoditi novim uslovima i primenjivati pravovremeno, znalački i uporno u svim situacijama i u svako vreme.

Ostale karakteristike trupne PVO. Ovako brojna sredstva i prilično složena organizacija njihove upotrebe u savremenim dejstvima KoV (RM) nametale su potrebu usavršavanja komandovanja (upravljanja) u jedinicama. Počev od divizije (negde i od puka), pa naviše, postoje elektronski i drugi uređaji i pokretni operativni centri (komandna mesta) PVO, sa kojih organ i trupne PVO rukovode i komanduju jedinicama PVO.

Celokupna organizacija PVO se prilagođava uslovima dejstva u slučaju elektronskog ometanja sistema PVO, a nova sredstva, naročito radarska i sredstva veze, izrađuju se tako da mogu raditi u uslovima elektronskog ometanja. Pored toga, u većim jedinicama KoV postoje i posebne jedinice za elektronsko ometanje izviđanja i dejstva neprijateljeve avijacije i helikoptera.

Celishodno je još napomenuti da se, i pored velikog broja PAA i PAR u sastavu trupne PVO, pridaje značaj pešadijskom naoružanju i da se ono obavezno i redovno angažuje u okviru PVO nižih jedinica.

NEKE SPECIFIČNOSTI U ORGANIZOVANJU PVO TRUPA U NAŠIM USLOVIMA

Zadaci, uloga, struktura i druge karakteristike trupne PVO u nas proizilaze iz opšteg zadatka PVO u odbrani zemlje i OS, i realnog mesta trupne PVO u njegovom izvršavanju.¹⁷ Poznavajući taj zadatak i karakteristike verovatnih dejstava avijacije protivnika, u slučaju agresije na našu zemlju, kao i fizionomiju i način dejstava jedinica naših OS u ONO, može se zaključiti da:

¹⁶ Ovo se postiže uvođenjem u naoružanje samohodnih LPA topova i lakih PAR, opremljenih radarima, računarima i drugom opremom.

¹⁷ Protivvazdušna odbrana uopšte, a u tom sklopu i PVO trupa, dobila je istaknuto mesto u sistemu naše ONO. Protivvazdušna odbrana trupa predstavlja (pored protivoklopne borbe i protivdesantne odbrane) jedan od bitnih činilaca u dejstvima svih jedinica naših OS.

— trupna PVO u našim uslovima ima isti (a ponekad i veći) značaj kao i u stranim armijama, i

— osnovni zadaci i struktura trupne PVO u stranim armijama (u bitnim elementima) odgovaraju i našim shvatanjima, potrebama i iskustvima.¹⁸

Međutim, konačan obim, stepen razvoja i fizionomija organizovanja PVO trupa u našim uslovima imaće i sve one specifičnosti koje opredeljuju: opšta struktura naših OS, način upotrebe jedinica OS po koncepciji ONO, karakteristike našeg ratišta, materijalne mogućnosti i posebno verovatna fizionomija dejstava avijacije agresora. *Sve ovo mora naći svoje posebno mesto u našim pravilima i udžbenicima.*

Analize ovih faktora ukazuju na nekoliko činjenica, koje posebno opredeljuju ulogu i mesto trupne PVO u nas:

a) trupna PVO mora biti sposobna da obezbedi neposrednu odbranu jedinica (KoV, RM, RV, TO) od dejstva iz vazduha i to u svim uslovima i na svakom zemljištu (akvatoriji);

b) neprijatelj će nastojati da dejstvima iz vazduha (naročito u prvim danima agresije) neutrališe, prvenstveno sistem teritorijalne PVO, pa je logično očekivati da će na mnogim područjima naše teritorije povremeno postojati »rupe« u teritorijalnom sistemu obaveštavanja i odbrane. Zbog toga trupna PVO mora biti sposobna da na sebe preuzme i ulogu obaveštavanja svih ostalih jedinica, organa (društvenih i drugih) i organizacija u zahvatu zona dejstva jedinice čiju PVO organizuje. Dubine našeg ratišta i veličine zona dejstva operativnih jedinica ukazuje na to da je ovo značajan i kompleksan zadatak;

c) težište dejstava iz vazduha (na našem ratištu) svodiće se na upotrebu taktičke avijacije i to prvenstveno na malim visinama (u zoni bojišta i vojišta), tj. za izviđanje, vatrenu podršku, prenos vazdušnih desanata itd. S obzirom da će se u tim zonama nalaziti (pored jedinica KoV, RM) i veliki broj različitih manjih, ali za naše uslove značajnih objekata na zemljištu, jasno je da će trupna PVO morati raspolagati i odgovarajućim sredstvima i organizacijom za takve slučajeve itd.

¹⁸ S obzirom na ograničeni prostor neće se iznositi pregled neophodne strukture jedinica za PVO trupa u našim uslovima, jer ta struktura i gledišta na PVO operativnog dela armije slični su gledištima na PVO trupa u stranim armijama. Međutim, ne treba gubiti iz vida činjenicu da će u nekim pitanjima postojati i znatne razlike, naročito kad je u pitanju samostalno organizovanje zonalne (posredne) PVO, gde će u našim uslovima tu ulogu često preuzimati jedinice teritorijalne PVO. Isto tako postojaće razlike u broju i vrsti borbenih sredstava PVO u pojedinim vidovima OS (na primer u RM) i sl.

Sve ove okolnosti ukazuju na to da je trupna PVO u našim uslovima dobila izuzetan značaj, i da njena uloga, obim i način organizovanja *prelaze okvire i dimenzije klasičnog pojma ove komponente PVO*. Trupna PVO u nas često će u pojedinim zonama i fazama rata dobiti ulogu bazične komponente u sistemu PVO, a posebno pri dejstvima u pozadini neprijatelja i na slobodnoj teritoriji.

DALJE USAVRŠAVANJE OPŠTE TEORIJE PVO I POSEBNO TEORIJE PVO TRUPA

Da bi se PVO mogla studiozno izučavati i perspektivno sagledavati, neophodno je da postoje jasni i precizno definisani pojmovi, nazivi i zadaci. U teoriji PVO uopšte, a posebno u teoriji PVO trupa, postoji niz nedovoljno definisanih pojmova i odnosa, koji unose ozbiljne zabune u sagledavanju uloge, mesta i zadataka svake komponente PVO, a ne retko imaju negativne posledice na praktično organizovanje svake komponente, a posebno PVO trupa.

Od obimnih problema o kojima je reč najvažniji su: korišćenje i značenje nekih klasičnih termina na sadašnjem stepenu razvoja PVO; odnos prema trupnoj PVO kao stalnoj i celovitoj komponenti PVO u svim jedinicama OS; razgraničavanje zadataka i organizacije sadejstva trupne i teritorijalne PVO, u zahvatu zone dejstva operativnih jedinica KoV i RM, i uloga i mesto ofanzivnih dejstava za račun PVO u našim uslovima.

O NEKIM TERMINIMA PVO I NJIHOVOM ZNAČENJU

Razmatrajući problematiku PVO u okviru koncepcije ONO, u našoj literaturi se susreću razni termini i pojmovi koji se koriste uporedo iako imaju različita značenja, ili im se daju značenja koja su pogrešna, što unosi zabunu u izučavanje PVO, a naročito prilikom obuke starešina u školama. Tako, na primer, često se za isti pojam koriste termini trupna PVO i PVO trupa, teritorijalna PVO i PVO teritorije, iako svaki pojam ima drugo značenje. Istovremeno koriste se termini: niska PVO i neposredna PVO; odbrana teritorije i odbrana vazdušnog prostora itd. Na nekoliko primera se može videti koliko ove naoko »formalne« greške mogu biti štetne u praksi.

U našoj literaturi, pa i u pravilima, mogu se naći termini koji označavaju da neka jedinica PVO (PAA, PAR) *organizuje PVO* nekog objekta ili jedinice. Ako, međutim, znamo da *celinu PVO* čini orga-

nizovanje sva tri elementa (VOJ, borba, PVZ), jasno je da dotična jedinica PAA (PAR) ne organizuje PVO, već samo jedan njen element — *borbu* (tj. organizuje odbranu), dok ostale elemente PVO (VOJ, PVZ) treba da organizuje određena jedinica (KoV, RM) svojim snagama i sredstvima (bilo specijalnim ili »priručnim«) itd.

Neprecizna upotreba termina: *PVO teritorije i teritorijalna PVO*, i *PVO trupa i trupna PVO* takođe može uneti suštinske zabune. Pod PVO teritorije podrazumeva se organizovanje sva tri elementa PVO (VOJ, borba, PVZ), dok je pod pojmom teritorijalna PVO uobičajeno da se podrazumevaju jedinice namenjene za odbranu (objekata, zona) na teritoriji. Dakle, one organizuju Voj i borbu, ali ne i PVZ (ili neposredni PVO), već to ostaje zadatak objekta koji one brane ili odgovarajuće društveno-političke (teritorijalne) i radne organizacije. Isti je slučaj u trupnoj PVO, dok u PVO trupa mogu učestvovati i jedinice za PVO teritorije itd.

Slične, a možda još i teže zabune izaziva neprecizna upotreba termina: *odbrana vazdušnog prostora i neposredna PVO*. Tako, na primer, obično se navodi da je osnovni zadatak teritorijalne PVO odbrana vazdušnog prostora, zatim odbrana većih objekata, većih grupacija OS itd. Istovremeno se obično kaže da je osnovni zadatak trupne PVO, neposredna odbrana jedinica i objekata itd. Iz ovih inače tačnih, ali nepreciznih i nerazjašnjenih pojmova mogu se steći pogrešni zaključci, tj. da trupna PVO ne vrši ujedno i odbranu vazdušnog prostora, odnosno da teritorijalna PVO (vršeći odbranu vazdušnog prostora na određenim visinama i u određenim zonama) ne vrši, u suštini, *posrednu* odbranu jedinica OS.

Ovi termini nisu formalnog karaktera, jer njima se i te kako opredeljuju uloga i mesto svake komponente PVO u sistemu ONO. Preciznijoj upotrebi termina treba ubuduće poklanjati znatno veću pažnju, posebno što jasnoća i preciznost u teoriji opredeljuju i preciziraju i postupke i odnose u praksi.

TRUPNA PVO KAO STALNA KOMPONENTA NEPOSREDNE PVO U JEDINICAMA OS

Uticao nedovoljne preciznosti u teoriji, ali i činjenica da su iste jedinice PVO u proteklim ratovima često bile korišćene za izvršavanje zadataka u jednoj ili drugoj komponenti PVO, i da se u teoriji o PVO trupa najčešće i pretežno govori o — borbenim sredstvima i njihovoj upotrebi, unose niz negativnih posledica u odnosu na njeno shvatanje

i celovitu obradu u praksi.¹⁰ Tako, na primer, ima slučajeva da se PVO trupa poistovećuje i ocenjuje još uvek samo na osnovu broja i mogućnosti sredstava PVO, kojima jedinice KoV (RM) raspolažu za borbu protiv ciljeva u vazduhu. U procesu obuke opštevojnih starešina, problematika PVO u jedinicama OS, uglavnom, se završava na upotrebi i rasporedu jedinica PVO. Karakteristike izvođenja ONO zahtevaju, međutim, još veće isticanje značaja ostalih elemenata PVO (VOJ i PVZ). Naime, iako je borba bila i ostaje najvažniji element PVO, činjenica je da, na primer, znatan broj jedinica KoV, od bataljona naniže, neće raspolagati specijalnim borbenim sredstvima za PVO, pa će obezbeđenje od dejstava iz vazduha morati zasnivati prvenstveno na organizaciji (vizeulnog) osmatranja i javljanja o vazdušnoj opasnosti, i na primeni mera PVZ, dok će se za borbu sa niskoletećim avionima i helikopterima morati oslanjati na upotrebu pešadijskog oružja.

Isto tako, izučavanje trupne PVO, kao neposredne PVO svih jedinica naših OS (KoV, RM, RV, TO), moraće dobiti šire dimenzije i veći naučni i nastavni značaj u obuci starešina svih vidova operativne vojske i jedinica TO.

Izučavanje neposredne trupne PVO u jedinicama i školama vidova treba dobiti kompleksnije i šire razmere prvenstveno u okviru njene organizacije u sopstvenom vidu, ali i u sagledavanju osnovne problematike PVO u ostalim vidovima. Do sada je to bio slučaj uglavnom sa izučavanjem teritorijalne PVO, dok se trupna PVO »utapala« (sem možda u KoV) u opšti fon izučavanja ostalih mera borbenog obezbeđenja.

NEKI PROBLEMI ZAJEDNIČKIH DEJSTAVA JEDINICA TRUPNE I TERITORIJALNE PVO

Ne retko će se jedinice trupne i teritorijalne PVO naći u situaciji da odbranu organizuju na istoj borbenoj prostoriji (na primer, u zoni dejstva armije) i sa istim težišnim zadacima (kada združena jedinica teritorijalne PVO ima težište na odbrani dejstava jedinica KoV — RM). U takvoj situaciji PVO će se morati organizovati po *jedinstvenom planu PVO armije*. Ova okolnost nameće potrebu da se u budućoj razradi teorije PVO što preciznije regulišu pojedini zadaci

¹⁰ Naša armija ima mala iskustva iz PVO, što je uticalo na uporedno korišćenje niza nedefinisanih teorijskih pojmova i problema. Iskustva prihvaćena posle rata, iz drugih armija, nisu uvek omogućavala sagledavanje svih specifičnosti, kakav je slučaj danas kada svaka komponenta PVO treba da ima jasno precizirane zadatke.

i odnosi između trupne i teritorijalne PVO u ovakvim situacijama. U takva pitanja bi, pored ostalog, spadali: organizovanje i regulisanje niza problema iz okvira sadejstva; saradnja na proceni i organizovanju zajedničkih zadataka u PVO jedinice KoV ili RM; manevar i pretpotčinjavanje pojedinih jedinica PVO itd.

Ovakav prilaz teorijskoj obradi međusobnih zadataka i odnosa teritorijalne i trupne PVO u koncepciji ONO, otvorio bi put za još celishodniju obradu i rešavanje i niza drugih zajedničkih teorijskih pitanja, kao: učešća i organizacije PVO u PDO; organizacije neposredne i posredne PVO u odbrani većih grupacija KoV i RM; organizacije PVO u dejstvima i na oslobođenoj teritoriji u pozadini neprijatelja itd.

OFANZIVNA DEJSTVA ZA RAČUN PVO, U OKVIRU ONO

Pored defanzivnih dejstava jedinica PVO u odbrani svog vazdušnog prostora, značajnu ulogu za poboljšanje stepena PVO teritorije i jedinica OS, imaju i ofanzivna dejstva avijacije i raketa po neprijateljevim aerodromima, bazama i industriji. Ne ulazeći u analizu poznatog značaja i načina ovih dejstava avijacijom i raketama, ovde se želi samo istaći potreba da ovim dejstvima, u uslovima ONO, treba posvetiti posebnu pažnju i — *kroz upotrebu jedinica TO u pozadini neprijatelja za napade na njegove aerodrome (heliodrome), skladišta avio-opreme itd.* Iskustva iz NOR i Vijetnama ukazuju na značajnu efikasnost ovih dejstava, te bi ova dejstva, kao poseban oblik i zadatak (posebno jedinica TO i partizanskih jedinica) morali naći svoje mesto u razradi teorije i prakse upotrebe ovih jedinica naših OS.

Pukovnik
Miljenko SRŠEN